

Valdžių kaita Vilniuje

Miškininko, kraštotyrininko, bukinisto Juozo Šimkaus paprašyta, iškili vilnietė knygų leidėja, vaidintoja ir dainininkė Marija Šlapelienė (1880 - 1977) trumpai aprašė santvarkų bei valdžių kaitą Vilniuje. J.Šimkus M.Šlapelienės prisiminimus, savo pastabas apie valdžias bei žiupsnelį prisiminimų apie tauriąją vilnietę pateikė "Varpui". Kaip buvo (ir tebėra) vilniečiai "vėtyti ir mėtyti", tikimės, sudomins skaitytoją.

Redaktorius

Marija Piaseckaitė Šlapelienė.
Dailininkas Antanas Rimantas Šakalys

Juozas Šimkus

Minint Marijos Piaseckaitės-Šlapelienės 125-ąjį gimtadienį (2005-06-17), verta pažvelgti iš arčiau į jos pačios užrašytus atsiminimus. Iki pat gyvenimo pabaigos išliko jos nuostabi atmintis, aprėpianti labai platų veiklos ir pažinčių horizontą. Vertingi rankraščiai, periodiniai leidiniai, ypač senos lietuviškos knygos - "tai mano troškulys, įprotis ar kaip jį pavadinsite" - sakė Marija Šlapelienė, švėsdama savo 90-ties metų jubiliejų.

Šiandien pažvelkime į jos atsiminimus "Kiek ir kokios valdžios buvo mano gyvenime", užrašytus 1967-06-15 d.

"Iki 10 metų nežinojau, kad yra kokioji tai valdžia, kuri valdo visus žmones", - pradeda savo atsiminimus M. Šlapelienė. Kai jau pradėjau mokytis, tai ir sužinojau, kad mus valdo galingas rusų caras Aleksandras III-asis. 1-oji valdžia. Kai buvo carinės šventės - caro gimimo, vardo dienos - liepė mokiniamis melstis už carą. Susirinkdavome ir vedė mus į cerkvę. Man buvo ir įdomu. Stovėjome - žiūrėjome. Šventikas mus ir su smilkalais apsmilkydavo".

"Paaugusi - jau 18 metų, - toliau rašo M. Šlapelienė, - gerai žinojau ru-

sų, lietuvių, lenkų ir kt. istoriją. Skaičiau Narbuto istoriją ir kt., ir prisidėjau prie tų, kurie kovojo dėl savo Tėvynės laisvės. O mano Tėvynė - juk Lietuva. Ir štai 1906 m. aš jau savo lietuvių knygyno įsteigėja ir caro įstatymais tvarkoma, bet ir kovotoja. Atrodė - taip jau bus ir bus...

Tik 1914 m. visus sukrėtė - apie prasidėjusį karą - žinia. O jau 1915 m. rugsėjo 5 d. (s.s.) Vilniuje atžygiavo vokiečiai - ir nauja, jau antra valdžia. Vokiečių okupacinė - karų metų valdžia buvo žiauri. Ir man teko pabūti Lukiškių kalėjime, - bet likimas lėmė dar ir tą valdžią pergyventi ir nežūti.

1918 m. vasario 16 d. lietuviai - to meto veikėjai su dr-u Jonu Basanavičiumi priešakyje - paskelbė naują valdžią: Lietuva laisva ir nepriklausoma valstybė. Tai - trečioji valdžia. 1918 03 23 d. vokiečių keizeris Vilhelmas išleido manifestą, kad pripažįsta laisvą nepriklausomą Lietuvą. 1918 m. pabaigoje kilo Vokietijoje revoliucija. Vokiečių okupantai skubėjo namo.

Ir štai 1918 12 08 d. lietuvių komunistų partijos centro komitetas Vilniuje priėmė nutarimą sudaryti Lietuvos laikinąją revoliucinę darbininkų ir vals-

tiečių vyriausybę. Vyriausybės pirminku buvo paskirtas V. Mickevičius-Kapsukas. 1918 12 16 d. pasirodė revoliucijos vyriausybės manifestas, kad karinės vokiečių okupacijos, Lietuvių Tarybos ir visų kitų buržuazinių tautinių tarybų ir komitetų valdžios - nuverstos ir paskelbtas Lietuvos darbininkų ir vargingųjų valstiečių tarybų respublikos įkūrimas. Tai ketvirtoji valdžia" - tęsia prisiminimų autorė.

"1919 m. sausio 1 d. vakare lenkų legionieriai apsiginklavę iš vokiečių įgytais ginklais, nugalėję Vilniaus darbininkų atstovų tarybą, paskelbė savo Naują Lenkiją. Tai jau 5-oji valdžia. Ji ėmė smarkiai šeimininkauti, atėję legionieriai įsakė ir man, kad per tris dienas likviduočiau lietuvišką knygyną. Buvo baisu...

1919 m. sausio 5 d. priėjo prie miesto Raudonosios armijos kariuomenės dalys ir privertė išikarščiavusius legionierius pasitraukti. Tarybų Sąjungos nutarimu vėl buvo įtvirtinta Lietuvos darbininkų ir vargingųjų valstiečių valdžia. Tai - šešta valdžia.

Tų pat 1919 m. balandžio 19-21 d. po įnirtingų mūšių isiveržę stipriai suformuoti Pilsudskio lenkų kariniai daliniai okupavo Vilnių. Tai 7-oji valdžia. 1920 m. liepos mėn. Raudonoji Armija vėl įžengė į Vilnių - 8-oji valdžia.

Pagal Bresto Taikos sutarties nuostatą (1918) Tarybinė vyriausybė perdavė Vilnių Lietuvai, iš čia pasitraukė kariuomenė ir valdžios atstovai, o į Vilnių įžengė Lietuvos kariuomenė ir pradėjo keltis įstaigos. Tai 9-oji valdžia.

Prasidėjo derybos Lietuvos su Lenkija dėl pripažinimo Vilniaus Lietuvai, pasirašyta Suvalkuose sutartis. Tačiau 1920 m. spalio 9 d. Želigovskio armija užima Vilnių ir čia skelbia naują valstybę - Litwa Srodkowa - Vidurinė Lietuva. Tai 10-oji valdžia.

Sudaroma Vidurinės Lietuvos vyriausybė, kuri sušaukia Vilniaus seimą, ku-

► Nukelta į 3 p.

Prisiminimų sąsiuvinio viršelio faksimilė